

Aile İletişim Kalıpları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması*

Study on Validity and Reliability of the Turkish Version of the Family Communication Patterns Scale

Ömer ERDOĞAN**
Cengiz ANIK***

Öz

Son kırk yıl boyunca aile iletişim kalıpları, çeşitli alanlarda ve kültürlerde birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmaların büyük bir bölümünde Revised Family Communication Patterns (RFCP) (Revize Aile İletişim Kalıpları Ölçeği-RAİKÖ) ölçeği kullanılmıştır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı Türkiye’de Aile İletişim Kalıpları Ölçeği’nin (AİKÖ) gözden geçirilmiş formunun geçerliliğini ve güvenilirliğini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda 2016-2017 eğitim döneminde Kastamonu Üniversitesi’nin farklı fakültelerinde eğitimlerine devam etmekte olan 741 öğrenciyle, Kastamonu Merkez İlçede ortaöğrenimine devam eden 272 öğrenci seçkisiz atama yöntemi kullanılarak çalışılmıştır. Veriler ışığında hem açılıyıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve AİKÖ’nün psikometrik özelliklerinin, ölçeğin Türk öğrenciler için geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile İletişim Kalıpları, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği, Aile İletişimi.

Abstract

Throughout the last four decades, family communication patterns have been the subject of many researches in various fields and cultures. In a large part of these studies, Revised Family Communication Patterns (RFCP) scale is used. Thus, the aim of this study is to test validity and reliability of RFCP in Turkey. To this end, in the academic year 2016-2017, 741 students who are continuing their education

* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir

** Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, oerdogan1969@hotmail.com.

*** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, canik@marmara.edu.tr.

in different faculties of Kastamonu University and 272 students attending secondary education in Kastamonu Central District are selected for research as a result of random sampling method. In the light of the data received, both descriptive and confirmatory factor analysis are conducted and psychometric properties of RFCP indicated that the scale is valid and reliable to be used for Turkish students.

Keywords: Family Communication Patterns, Family Communication Patterns Scale, Family Communication.

Giriş

Bireyin hayatında merkezi bir konuma sahip olan ve aynı zamanda insanlığın en kalıcı ve en temel sosyal kurumu olan aile, beş baskın sosyalizasyon aracı arasında (aile, okul, akran, çevre ve kitle iletişim araçları), çocukların ebeveynlerinden inanç, tutum ve bilgi geliştirdikleri temel sosyalizasyon bağlamıdır (Baldwin, 1992; Gecas, 1992). Dolayısıyla uzmanlar, aile dinamiklerinin çocukların büyüme döneminde kişilik gelişimleri üzerinde önemli rol oynadığını ve yetişkinlik döneminde bazı bireylerin yaşamış oldukları sorunların, içinde yetiştikleri aile sistemiyle ilişkili olabileceğini belirtmektedir (Beck ve Ledbetter, 2013; Conlin, 2004; Elwood ve Schrader, 1998; Fitzpatrick ve Koerner, 2005; Gecas, 1992; Huang, 2010; Koerner ve Fitzpatrick, 2002a; Ledbetter, 2009). Özellikle ebeveyn-çocuk iletişimi, bireysel özellikleri ve kişilik gelişimini etkileyebilecek en önemli güçlerden biri olarak düşünülmektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994; Huang, 1999; Infante, Rancer ve Womack, 1997; Koerner ve Fitzpatrick, 2002b).

Aile iletişim yaklaşımını benimseyen bilim adamları, aile üyeleri arasında iletişim yoluyla ilişkilerin kurulmasının, aile kimliğinin yaratılması, sürdürülmesi ve ailenin toplumsal gerçekliğinin oluşturulması sürecinde merkezi bir role sahip olduğunu düşünmektedir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994; Koerner ve Fitzpatrick, 2002c; Ritchie, 1991; Zhang, 2007). Başka bir deyişle, aile içinde iletişim temel unsurdur ve aile toplumsal dünyasını iletişim aracılığıyla kurar. Bu görüşe göre, olayların gerçek anlamda somut anlamları yoktur; bunun yerine, aile içinde anlam yaratma süreci, üyelerin olaylara tepkisi ve birbirlerinin sözlü ve sözsüz iletişim davranışları ile bu davranışların ailenin sosyal dünyasında ne anlama geldiği söz konusudur. Yani bir süreç olarak iletişim, devam eden, karmaşık ve değişen bir faaliyettir (Dance ve Larson, 1976). Dolayısıyla her ailenin iletişimi, benzersiz bir geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek ile süreklilik gösterir. Böylece anlam, aile üyeleri arasında zamanla iletişim yoluyla oluşturulur ve uzun vadeli, kalıcı iletişim şekillerini etkileyerek aile içi iletişimin çalışma modelleri olarak hizmet eder (Sussman ve Steinmetz, 1987, s. 347). Aileye yeni katılan çocuklar, aile üyelerinin sözlü ve sözsüz mesajlarını ve diğer aile üyelerinin davranışlarını nasıl yorumlayacaklarını, ailenin sahip olduğu iletişim modellerine dayalı olarak öğrenirler (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 276).

Aile iletişim kalıpları üzerine yapılan çalışmalar, 1970'lerin başında, kitle iletişimi ve benzer alanlarda çalışan bilim adamlarının, ilgilerini kanallar ve mesajlar yerine bilişsel süreçler üzerine yoğunlaştırmasıyla başlamıştır (Reeves, Chaffee ve Tims, 1982). Wisconsin Üniversitesi'nden kitle iletişimi alanında çalışan Jack M. McLeod ve Steven H. Chaffee'in ebeveynlerin ve çocukların dışsal

bilgiyi özellikle de kitle iletişim araçları aracılığıyla gelen mesajları nasıl işlediğini, çocukların gelişim dönemlerinde iletişim ortamının, toplumsal gerçeklik hakkındaki görüşlerini ve kavram öğrenimlerini nasıl etkilediğini açıklamaya yönelik yapmış oldukları çalışmalar bu konudaki öncü çalışmalar olmuştur. Bu çalışmalar başlangıçta büyük oranda sosyolojide aile ilişkilerini demokratik ve otokratik güç boyutları açısından kavramlaştıran çalışmalardan etkilenmiştir. McLeod ve Chaffee, gücün aile iletişim ortamında kendini göstermesi gerektiğini düşünmüş ve buna göre, aile uyumu, hiyerarşik veya eşitlikçi karar verme, çoğulculuk ve beklenen toplumsal sonuçlara ilişkin duyulan kaygının ölçülmesinin, aile farklılıklarının ortaya konulmasında etkili olan kriterler olarak değerlendirmiştir (Akt. Tims ve Masland, 1985, s. 36).

Toplumsallaşmadaki ebeveyn gücünün rolünü ölçmek amacıyla başlatılmış olan bu çalışmalarında kullanılmak amacıyla Chaffee, McLeod ve Wackman (1966), 10 maddeden oluşan Aile İletişim Kalıpları Ölçeği'ni (*Family Communication Pattern*) geliştirmiş, fakat elde edilen ilk bulgularda, her iki yönelimin belirgin olduğu ve hiçbir yönelimin vurgulanmadığı aile ortamlarının bulunması ebeveyn gücüne ilişkin beklentiyi doğrulamamıştır (Akt. Ritchie, 1991, s. 550). Bunun üzerine McLeod ve Chaffee (1972), ailenin bilgi işleme sürecini açıklamak için eş-yönelim (*co-orientation*) (Newcomb, 1953, s. 395) kuramından yararlanmışlardır. İlk olarak Newcomb (1953) tarafından tanımlanan, eş-yönelim kavramı psikolojide temel bir kavram olup iki veya daha fazla bireyin sosyal ya da fiziksel ortamlarında bulunan aynı nesne üzerine bilişsel olarak dikkat kesilme durumunu ve bu nesne üzerine inançlarını ve tutumlarını oluşturmalarını ifade eder. McLeod ve Chaffee, aile iletişimi stillerini, başkalarına (A-B ilişkileri) yönelik ve nesnelere/fikirlere (A-X ilişkileri) yönelik, yönelimler olarak geniş bir şekilde sınıflandırılabileceğini kabul ederek aile iletişimi tarzının yeterince temsil edilen iki boyutlu bir açıklamasını yapmışlardır. Böylece McLeod ve Chaffee, aile üyelerinin medya iletilerini, bu iletilere eş-yönelimde bulunarak ve iletiler hakkında birbirleriyle iletişime geçerek işlemelerinin sabit ve kestirilebilir sonuçlara neden olduğunu göstermişlerdir (Akt. Ritchie, 1991, s. 551).

Bu ölçeğin kullanılmasıyla elde edilen veriler ışığında araştırmacılar, aile üyelerinin mevcut durum ya da nesneye ilişkin tutumlarını belirlerken iki farklı anlaşma yolu uyguladıklarını göstermiştir. Birincisi, aile üyeleri çevredeki bir nesne hakkındaki inançlarını algılayan özelliklerine dayanarak paylaşma yoluna gidebilirler. Bu özellikler açıkça belirgin değilse (örneğin renk veya koku gibi gözlemlenebilir özelliklere dayalı değilse), aile üyeleri bu nesneye ilişkin karakteristik özellikleri ve sonuçları tartışarak ortaklaşa keşfedebilirler. Bu süreç, nesne üzerine odaklanmayı ve aile üyelerinin kavramsallaştırma biçimini vurguladığı için McLeod ve Chaffee (1972) tarafından *kavramsal yönelim* olarak adlandırılır. İkincisi ise aile üyeleri bir aile üyesinin kendileri için bu nesneyi tanımlamalarına izin vererek tutum nesnesi hakkında anlamaya varabilirler. Bu süreç, nesnenin kendi nitelikleri yerine aile üyeleri arasındaki ilişkileri vurguladığından, McLeod ve Chaffee tarafından *sosyo-yönelim* olarak adlandırılmaktadır (Akt. Ritchie, 1991, s. 552).

Toplumsal gerçeklik nihai olarak aile üyelerinin bireysel olarak bilişlerinde yer alsa da sosyo-yönelim ve kavram yönelimi stratejileri, aile üyelerinin ve dolayısıyla bunların aile ilişkilerindeki iletişim davranışlarında kendini doğrudan göstermektedir. McLeod ve Chaffee (1972) ailelerin

anlaşmaya varmak ve ortak bir sosyal gerçeklik yaratmak için bu iki stratejiyi kullanarak sistematik ve tahmin edilebilir şekilde değişiklikler gösterdiğini belirtmiştir. Bazı aileler kavram yönelimini sosyo-yönelimden daha fazla tercih ederken diğer aileler tersini tercih etmektedir. Buna ek olarak, bazı aileler her iki stratejiden de sıklıkla yararlanırken, diğer aileler bu stratejileri nadiren kullandıkları için bu ailelerin paylaşılan bir toplumsal gerçekliğe ulaşma ihtimalleri daha düşüktür (s. 55).

Orijinal Aile İletişim Kalıpları Ölçeği'nin (AİKÖ) metodolojik ve kavramsal problemlerini belirten L. David Ritchie (1989), bu iki kavram hakkındaki anlayışımızı genişleterek Mary Anne Fitzpatrick'le birlikte Revize Aile İletişim Kalıpları Ölçeği'ni (*Revised Family Communication Pattern*) geliştirmiştir. Bu amaç doğrultusunda Madison, Wisconsin'deki devlet okullarına kayıtlı, biri çocuk ve en az biri ebeveyn olmak üzere 308 görüşme ve biri çocuk ve her iki ebeveynle de yapılan 168 görüşme gerçekleştirir. Çalışma grubu, 7. sınıfa giden 110 çocuk, 9. sınıfa giden 82 çocuk ve 11. sınıfa giden 116 çocuktan oluşturulmuş; toplamda 283 anne ve 211 baba görüşmelere katılmış olup, görüşmeler önce ebeveynlerle daha sonra ise çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya çocukların ve ebeveynlerinin birlikte alınmasının ve ayrıca farklı yaş gruplarından çocukların seçilmesinin amacı hem aile üyeleri arasındaki korelasyonu hem de ölçeğin farklı yaş gruplarına uygulanabileceğini göstermektir (Ritchie ve Fitzpatrick, 1990, s. 528).

Hem orijinal ölçeği hem de Ritchie'nin (1989) teorik katkılarını esas alan Ritchie ve Fitzpatrick (1990), bu çalışmada orijinal ölçeğin 10 maddesine ilaveten 16 yeni madde ekleyerek genişletilmiş 26 maddelik yeni ölçeği kullanmıştır. Aile tiplerini belirlemek üzere ise klasik yöntem kullanılmıştır. Buna göre, iki boyutun her birinde ortanca bölme kullanılarak aileler dört temel aile tipinden birinde sınıflandırılmıştır. Çalışmada, her iki iletişim yöneliminde tüm aile bireylerinin cevaplarını dikkate almak için küme analizi kullanılmıştır. Tüm küme analizleri, her bir ailenin üyelerinin yanıtlarının aynı ailenin diğer üyelerinin cevaplarıyla ilişkili olduğu bağlantılı bir veri kümesi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Böylece her aile, biri çocuk, diğerleri ise anne ve baba için olmak üzere üç diyalog-yönelimi puanı ve üç uyum-yönelimi puanı ile temsil edilen bir birim olarak ele alınmıştır (s. 525).

Elde edilen sonuçlar, hem ebeveynlere hem de çocuklara yönelik olarak, sosyo-yönelimin, çocuğun ebeveynle olan uyumunu zorla uygulamak için ebeveyn gücünün kullanımını, kavram yöneliminin ise ebeveynlerin çocukların konuşmasını teşvik etmesi ve fikirlerin ve duyguların açık bir şekilde değiş tokuşu anlamına geldiğini göstermiştir. Bu kapsamda Ritchie (1991), sosyo-yönelim ve kavram yönelimi boyutlarının yeniden yapılandırılması ve yeniden adlandırılmasını önermiştir. Revize Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (RAİKÖ) maddelerinin üzerinde yaptığı analizlerde uyum yönelimi boyutunda yer alan maddelerle (önceden sosyo-yönelim) ölçülenin aslında ebeveynlerin bir çocuğu ikna etmesi ya da buna zorlaması düzeyinin olduğunu, diyalog yönelimi boyutunda yer alan maddelerle ise (daha önce kavram yönelimi) ebeveynlerin çocuklarını açık iletişime ne ölçüde cesaretlendirdiğinin ve desteklediğinin ölçüldüğünü bulmuştur (s. 540).

McLeod ve Chaffee (1972) tarafından yapılan araştırmalara dayanarak, Fitzpatrick ve Ritchie (1994) ailelerde diyalog ve uyum yönelimlerini, aile üyelerinin bilgi alış verişinde bulunma ve

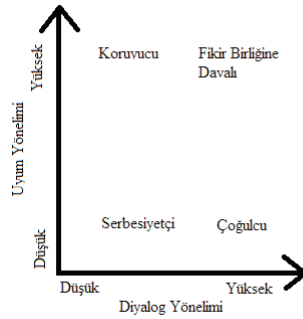
gizlemeye yönelik aile iletişim biçimini belirleyen temel boyutlar olarak kavramsallaştırmıştır. Diyalog yönelimi boyutu, ailelerin, tüm aile üyelerinin çok çeşitli konular hakkında sınırsız etkileşime girmenin, yaşanan çatışmalarla yüzleşmenin ve aynı zamanda ebeveynlerin evliliklerinde açık paylaşımın, bağımsızlığın ve özerkliğin teşvik edildiği bir iklim yaratma derecesi olarak tanımlanır. Bu boyutun üst ucunda yer alan ailelerde aile üyeleri, etkileşimde veya tartışılan konularda harcanan zaman konusunda hiçbir sınırlama olmaksızın serbestçe, sıklıkla ve kendiliğinden etkileşime girer. Bu aileler birbirleriyle etkileşim kurmaya yönelik daha fazla zaman harcar ve aile üyeleri bireysel aktivitelerini, düşüncelerini ve duygularını birbirleriyle paylaşırlar. Bu ailelerde, ailenin grup olarak katılmayı planladığı eylemler veya faaliyetlere ilişkin kararlar aile içinde tartışılmaktadır. Öte yandan, diyalog yönelimi boyutunun en düşük düzeyindeki ailelerde, aile üyeleri birbirleriyle daha az sıklıkta etkileşime girerken aile üyelerinin tamamının katıldığı çok az tartışma konusu vardır. Bu ailelerde özel düşünce, duygu ve etkinlikler karşılıklı olarak daha az paylaşılır ve grup olarak girilen faaliyetler genellikle ayrıntılı olarak tartışılmaz ya da herkesin aile kararlarına yönelik bilgilendirilmesine gerek duyulmaz. Diyalog yönelimi boyutundan yüksek puan alan ailelerde genel olarak, açık ve sık iletişimin eğlenceli ve tatmin edici bir aile yaşamı sunduğuna yönelik bir inanç vardır. Bu görüşü savunan aileler, fikir alışverişini önemser ve bu inanç sahibi ebeveynler, çocukları eğitmenin ve onları sosyalleştirmenin başlıca aracı olduğunu düşündükleri için onlarla sık sık iletişim kurarlar. Tersine diyalog yönelimi boyutundan düşük puan alan aileler ise, genel olarak ailenin işleyişi ve özellikle çocukların eğitimi ve sosyalleşmesi için hem açık iletişimin hem de fikir, düşünce ve değer paylaşımının gerekli olmadığına inanırlar (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 296-297).

Aile iletişimi ile ilgili diğer önemli boyut, uyum yönelimidir. Uyum yönelimi, aile iletişiminde tutum, değer ve inançların homojenliğini vurgulama derecesini belirtir. Bu boyutun en üst seviyesindeki aileler, geleneksel değerlerin önemini, otoriteye saygıyı, inanç ve tutumların tekdüzeliğini vurgulayan etkileşimler ile karakterizedir. Aile içi etkileşimler genellikle uyuma, çatışmayı önlemeye ve aile üyelerinin birbirine bağlılığına odaklanır. Kuşaklar arası değişimlerde, bu ailelerdeki iletişim, ebeveynlere ve diğer yetişkinlere itaat etmeyi öne çıkarır. Uyum yönelimi boyutundan yüksek puan alan ailelerin, geleneksel aile yapısı olarak adlandırılabileceğine inanılmaktadır. Bu görüşe göre, aileler birbirine bağlı ve hiyerarşiktir. Yani, aile üyelerinin, aileye olan ilişkilerini, ailenin dışındaki ilişkilerden daha fazla tercih etmesi ve mekân ve para gibi kaynakları, aile üyeleri arasında paylaşılması üyeler tarafından beklenir. Bu aileler üyelerinden, aile ile geçirdikleri zaman dilimlerini en üst düzeye çıkarmak için bireysel programların, aile üyeleri arasında koordine edilmesi gerektiğini ve aile üyelerinin kişisel çıkarlarını ailenin hedefleri doğrultusunda kullanmasını beklerler. Ayrıca ebeveynlerin aileleri için kararlar vermeleri ve çocukların da ebeveynlerinin kararları doğrultusunda hareket etmesi beklenir. Bunun tersine, uyum yöneliminde düşük puan alan aileler geleneksel bir aile yapısına inanmazlar. Bunun yerine, birbirine daha az bağlı ve hiyerarşik olarak örgütlenmemiş ailelere inanırlar. Uyum yöneliminin düşük ucundaki aileler, aile dışı ilişkilerin aile ilişkileri kadar önemli olduğunu ve aile yapısının zayıflamasına yol açsa bile üyelerinin kişisel gelişiminin teşvik edilmesine gerektiğine inanırlar. Ayrıca bu aileler aile üyelerinin bağımsızlığına inanırlar ve aile çıkarlarının kişisel menfaatlerin

önüne geçmesine izin vermezler. Bu ailelerde kuşaklararası alışverişlerde, iletişim, tüm aile üyelerinin eşitliğini yansıtır ve çocuklar genellikle karar alma sürecinde yer alırlar (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 296-297).

Ailelerin iletişimiyle ilgili bu iki temel boyutun gerçek aile iletişimi üzerindeki etkileri genellikle birbirine bağlıdır. Yani, aile iletişimi üzerinde ana etkilerinin olmasından ziyade, bu iki boyut genellikle birbirleri ile etkileşim halindedir. Dolayısıyla, bir boyutun aile iletişimi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu tahmin etmek için yalnızca bu boyutu bilmek yeterli değildir, diğer boyutun bilinmesi de gereklidir. Örneğin, bir ailenin iletişim kalıplarını tahmin etmek için, bu ailenin uyum yönelimi boyutunda yüksek puan aldığını bilmek yeterli değildir, çünkü bunun aile iletişimi üzerindeki etkisi, o ailenin diyalog yönelimine ve bunun tam tersine bağlıdır (Koerner ve Fitzpatrick, 1997, s. 60). Başka bir deyişle, aile iletişimi üzerinde doğrudan etkilere sahip olmanın yanı sıra, uyum ve diyalog yönelimi boyutları birbirleriyle etkileşime girerek birbirlerinden niteliksel olarak farklı dört aile türü oluşturur (Şekil 1).

Şekil 1:

Şekil 1: Diyalog ve uyum yönelimi ile oluşturulan kavramsal çerçevede dört aile türü.

Önce McLeod ve Chaffee'nin (1972), daha sonra Fitzpatrick ve Ritchie'nin (1994) yapmış oldukları sınıflandırmaya göre, hem diyalog yönelimi hem de uyum yönelimi boyutlarından yüksek puan alan aileler *fikir birliğine dayalı aileler* olarak adlandırılmıştır. Bu ailelerin iletişim şekli, bir tarafta mevcut hiyerarşiyi kabul etmeye ve korumaya yönelik bir baskı ile diğer yandan açık iletişim ve yeni fikirleri keşfetme arasında bir gerilim ile karakterize edilir. Yani, bu ailelerdeki ebeveynler çocuklarıyla ve çocuklarının ne söyleyecekleriyle ilgilenirler, ancak aynı zamanda aileleri ve çocukları adına karar vermeleri gerektiğine de inanırlar. Bu gerginliği, çocuklarını dinleyerek ve kararlarını çocuklarına anlatmaya yönelik zaman ve enerji harcayarak çözerler. Çocuklarına, kararlarının ardındaki mantık, inanç ve değerleri anlamalarına yönelik umutlarını dile getirirler (s. 118).

Diyalog yönelimi boyutundan yüksek puan alan ancak uyum yönelimi boyutunda düşük puan alan aileler *çoğulcu aileler* olarak adlandırılmıştır. Çoğulcu ailelerde iletişim, açık ve sınırsız tartışmalarla karakterize edilir ve bu tartışmalar tüm aile üyelerine açıktır. Bu ailelerdeki ebeveynler, çocuklarının kontrolleri altında olmasına ya da onlar adına tüm kararları vermeye

ihtiyaç duymazlar. Bu ebeveyn tutumları, aile üyelerinin kendilerinin desteklediği düşünceleri değil, aksi bile olsa bu düşünceleri destekleyen kanıtlara göre değerlendirdiğinden sıklıkla aile içi tartışmalar söz konusudur. Yani, ebeveynler çocuklarının görüşlerini kabul etmeye ve ailenin karar verme sürecine eşit olarak katılmalarına izin vermeye isteklidir (McLeod ve Chaffee, 1972, s. 54; Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 118).

Diyalog yönelimi boyutundan düşük puan alan ancak uyum yönelimi boyutundan yüksek puan alan aileler *koruyucu aile* olarak adlandırılmıştır. Koruyucu ailelerdeki iletişim, ebeveyn otoritesine itaat ve kavramsal konularda veya aile içinde açık iletişim için az bir endişe ile vurgulanır. Bu ailelerdeki ebeveynler, aileleri ve çocukları için karar vermeleri gerektiğine inanırlar ve çocuklarına düşüncelerini açıklamaları konusunda çok az isteklidirler (McLeod ve Chaffee, 1972, s. 54; Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 118).

Hem diyalog yönelimi boyutunda hem de uyum yönelimi boyutunda düşük puan alan aileler ise, *serbestiyetçi aile* olarak adlandırılmıştır. Bu ailelerin iletişimleri, çoğunlukla sınırlı sayıda konuyu ilgilendiren, aile üyeleri arasında az sayıda ve genellikle etkilenmeyen etkileşimlerle karakterizedir. Serbestiyetçi ailelerde bulunan ebeveynler, tüm aile bireylerinin kendi kararlarını verebilmeleri gerektiğini düşünmektedir, ancak çoğulcu ailelerde olduğu gibi ebeveynlerin aksine çocuklarının kararlarına çok az ilgi duymakta ve onlarla iletişim kurmaya isteksizdirler. Serbestiyetçi ailelerin çoğunun ebeveynleri duygusal olarak hem bir birlerinden hem de çocuklardan kopuktur. Aile üyeleri arasındaki duygusal katılım genellikle düşük olduğu için üyeler duygusal bağlantı kurmaya yönelik olarak aile dışına yönelme eğilimindedirler (McLeod ve Chaffee, 1972, s. 55; Fitzpatrick ve Ritchie, 1994, s. 118).

AİKÖ'yü kullanan araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda, ölçeğin aile davranışlarını ve sonuçlarını önemli derecede tahmin etme ve açıklama kabiliyetine sahip olduğuna dair yeterince kanıt sağlamıştır. Son zamanlarda yapılan araştırmalarda, örneğin, Terrisa D. Elwood ve David C. Schrader (1998) diyalog yöneliminin grup içi ve kişiler arası bağlamda iletişim kaygısının önemli ve negatif yordayıcısı olduğunu göstermişlerdir. Yuan Huang'ın (1999) araştırması ise benlik saygısı, kendini açığa vurma, kendini denetleme ve kontrol, sosyal isteklilik, utangaçlık ve sosyal arzulanma da dâhil olmak üzere çocukların kişilik özellikleri seti ile aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkilere odaklanmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, diyalog yöneliminin yüksek olmasının, bireyin kendini açıklama, kontrol isteği, benlik saygısı ve sosyal olma özelliklerini geliştirmeye yardımcı olduğu, buna karşılık uyum yöneliminin yüksek olmasının yüksek derecede utangaçlık ve düşük benlik saygısına neden olduğunu göstermiştir. Theodore A. Avtgis (1999) iletişimsel durumlara yaklaşma veya kaçınma eğilimi ile aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkiyi araştırmış ve yüksek diyalog yönelimli ailelerde büyüyen çocukların iletişimi ödüllendirici olarak görme eğiliminde olduğunu bildirirken buna karşılık daha düşük düzeyde diyalog eğiliminde olan ailelerde büyüyen çocukların ise iletişimden kaçınma eğiliminde olduğunu bildirmiştir. Craig Fowler (2007) ise yaptığı çalışmada, serbestiyetçi ve aşırı korumacı aile iletişim tarzlarının çocuklarda özellikle benlik saygısı, yakınlık ve ilişkisel doyum, şefkat alanlarında çoğulcu ve fikir birliğine dayanan aile iletişim şekillerinden daha fazla olumsuz etki yarattığını ortaya koymuştur. Bunların yanında, Schrodt, Witt, ve Messersmith (2008) bu teorinin faydalı olduğuna dair en

güçlü kanıtı, AİKÖ'yu kullanan 56 çalışmanın yeni bir meta-analizi çalışmasıyla elde etmiştir. Bu analizle araştırmacılar, aile iletişimi kalıplarının bilgi işleme, davranışsal ve psiko-sosyal sonuçlar üzerine etkilerini araştırmış ve diyalog yöneliminin psiko-sosyal çıktılar üzerinde özellikle güçlü etkilere sahip olduğunu, buna karşın davranış ve bilgi işleme üzerinde daha düşük etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Uyum yönelimi ve aile tiplerine yönelik olarak da biraz daha küçük etkiler söz konusu olsa da üç sonuç çeşidi için de etkisinin olduğu bulunmuştur (s. 260-261).

Böylece AİKÖ'nün aile iletişimi alanında çalışan araştırmacılar için geniş bir değişken yelpazesini güvenilir bir şekilde ölçebilme yeterliliğinde olduğu gösterilmiştir. Örneğin her iki yönelim de televizyonda şiddet, müzik videoları, reklam, siyaset, alışveriş, dini yönelim hakkındaki ebeveyn-çocuk etkileşimlerinden aile üyelerinin sevgi, aldatma, güç kullanımı, saldırganlık, kişiler arası iletişim ve etkileşim becerisine kadar uzanan sonuçlarla ilişkilendirilmiştir (Ledbetter, 2010; Moore ve Moschis, 1981; Rueter ve Koerner, 2008; Schrodt, Witt ve Messersmith, 2008; Shearman ve Dumlao, 2008; Sillars, Koerner ve Fitzpatrick, 2005). Sonuçlar toplu olarak değerlendirildiğinde, bulguların aile iletişim kalıpları teorisi tarafından ileri sürülen iddiaların pek çoğunu doğruladığı görülmektedir. Buna göre, diyalog yönelimi a) uyum yöneliminin psiko-sosyal sonuçlarının daha güçlü bir öngörüsünü sağlar yordayıcısıdır, b) psiko-sosyal çıktıları, bilgi işleme ve davranışsal sonuçlardan daha iyi öngörmektedir. Ayrıca, Çin (Zhang, 2007), İran (Koroshnia ve Latifian, 2008), Japonya (Shearman ve Dumlao, 2008) ve Malezya (Omar, Mustaffa, ve Nordin, 2007) gibi Batı dışı kültürlerde ölçeğin başarıyla uygulanması teorisinin evrensel uygulanabilirliğini de desteklemektedir.

Aile iletişimini ölçmeye yönelik Türkiye'de kullanılan ölçüm araçlarından birisi, Robin, Koepke ve Moye (1990) tarafından Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımına dayandırılan ve Türkçe geçerlilik, güvenilirlik çalışması Gül N. Eryüksel (1996) tarafından yapılan Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanteri (PARQ)'dir. Ölçek ana-baba-ergen ilişkilerindeki problem ve çatışmalar konusunda davranışsal kuramın, aile sistemleri kuramının ve bilişsel kuramın kavram ve tekniklerini birleştiren bir değerlendirme ve tedavi programının parçasıdır. Bu üç kuramdan hareketle geliştirilmiş olan PARQ, problem çözme/iletişim becerileri, bilişler/içselleştirilmiş inançlar ve aile sistemindeki yapı ve fonksiyonlarla ilgili üç temel boyutu içermektedir. Bilişsel-davranışsal yaklaşımdaki tanım ve kavramları değerlendirmek için geliştirilmiş olan problem çözme-iletişim becerileri boyutu genel distres, iletişim, problem çözme becerileri, yakınlık/düşmanlık, okul çatışması ve kardeş çatışması olmak üzere altı alt ölçekten oluşmaktadır. Bilişler/İçselleştirilmiş İnançlar, bilişsel yaklaşımdaki kavramların ana-baba ve ergen arasındaki ilişkilere aktarılması sonucunda geliştirilmiş biliş ve inançların değerlendirilmesini içeren boyut olup, ana-baba ve ergenin birbirleri hakkında sahip olabilecekleri beş bilişsel çarpıtmayı içerir. Ergenler için özerklik, haksızlık ve onaylanma; ana-babalar içinse itaat, kötü niyet ve kendini suçlama alt ölçekleri bulunmaktadır. Aile yapısı boyutu, aile sistemleri kuramına özgü olan üç kavramı değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur: koalisyonlar, üçgenleşme ve bütünlük. Toplam 16 alt ölçekten oluşan PARQ'da ergenler için 284, ana-babalar için 250 doğru/yanlış şeklinde yanıtlanan madde bulunmaktadır (Eryüksel, 1996, s. 204). PARQ'ın tek bir değerlendirme aracıyla aile ilişkilerini sistem yaklaşımı çerçevesinde çok boyutlu değerlendirilebilmesine olanak tanınması,

ana-baba ve ergenler için hazırlanmış paralel formlarının olması ve sosyal beğenirlik eğilimini değerlendirmeye yönelik bir alt ölçeğinin bulunması nedeniyle PARQ oldukça kullanışlı olmakla birlikte mevcut çalışmada kullanılan ölçekten aile tipolojisini belirleme ve aile iletişimine belirli bir örüntü dahilinde bakma açısından ayrılmaktadır.

Ülkemizde aile içi iletişimi araştırmalarında kullanılan bir diğer ölçüm aleti ise 2006 yılında Inge B. Wissink, Maja Dekovic ve Anne Marie Meijer tarafından geliştirilmiş olan ve Türkçe geçerlilik, güvenirlik çalışması Ayşegül Durak Batıgün ve Gülen Say tarafından yapılan, Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'dir (*Quality of Parent-Adolescent Relationship Scale*). Toplam 18 maddeden oluşan 5 dereceli Likert tipi bir ölçek olup, ölçekte her bir madde, hem anne hem de baba için ayrı ayrı değerlendirilmekte ve her iki ebeveyn için de ayrı puanlar elde edilmektedir. Ölçek hem anne hem de baba değerlendirmesi için "olumlu ebeveyn-ergen ilişkisi", "olumsuz ebeveyn-ergen ilişkisi" ve "açıklama" olmak üzere üç boyut oluşmaktadır (Durak Batıgün ve Say, 2015). Bu bağlamda Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği hem anne hem babaya ilişkin ayrı ayrı değerlendirme yapabilme olanağı sunması açısından mevcut çalışmada kullanılan ölçekten farklılaşmaktadır. Buna karşın mevcut ölçeğin aileyi bütünsel bir yapı içerisinde görmesi ve katılımcıyı belirli bir aile tipine yerleştirmesi açısından yordama kolaylığı sağlamaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda ülkemizde aile iletişimi alanında çalışan bilim adamlarının kullanmasına yönelik olarak aile iletişim kalıpları ölçeğinin gözden geçirilen formunun geçerlilik güvenirlik çalışmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Yöntem

Çalışma Grubu

Orijinal ölçeğin geçerlilik ve güvenirlik çalışması 13-18 yaş arasında yer alan katılımcılarla gerçekleştirilmiş olmakla birlikte daha sonra yapılan farklı çalışmalarda ölçeğin 13 yaş ve üstü bütün gruplarda kullanılabilirliğine yönelik sonuçlar elde edilmiş olması nedeniyle, çalışmada ölçeğin farklı yaş gruplarına uygulanabilirliğini test etmek amacıyla iki farklı yaş grubuyla çalışılmıştır. Birinci grupta Kastamonu İli Merkez İlçe'de bulunan ortaöğretim okullarında 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrenimine devam eden (13-18 yaş aralığı) 166'sı kadın 106'sı erkek olmak üzere toplam 315 katılımcı yer almıştır. Bu grupta yer alan katılımcıların ölçeklerinin analiz aşamasında değerlendirilmesinde 42 ölçeğin hatalı doldurulma ve ölçek maddelerinin boş bırakılmasından dolayı değerlendirmeden çıkarılarak 272 katılımcıyla analizler gerçekleştirilmiştir. Birinci grupta yer alan katılımcıların 60'i (37 kadın-23 erkek) 13 yaşında, 40'i (25 kadın-15 erkek) 14 yaşında, 43'ü (22 kadın-21 erkek) 15 yaşında, 39'u (20 kadın-19 erkek) 16 yaşında, 49'u (30 kadın-19 erkek) 17 yaşında ve 41'i (21 kadın-20 erkek) ise 18 yaş grubunda yer almış olup, hem kadın hem de erkek katılımcıların yaş ortalaması 15'dir. Çalışmaya katılan ikinci grup ise, Kastamonu Üniversitesi'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrenimlerine devam eden, 507'si kadın, 234'ü erkek olmak üzere 741 öğrenciden oluşmaktadır. İkinci grupta yer alan 741 katılımcının 180'i (145 kadın-35 erkek) 19 yaşında, 157'si (107 kadın-50 erkek) 20 yaşında, 161'i (104 kadın-57 erkek) 21 yaşında, 122'si (78 kadın-44 erkek) 22 yaşında ve 121'i (73

kadın-48 erkek) ise 23 yaş ve üstünde yer almış olup, bu grupta yer alan hem kadın hem de erkek katılımcıların yaş ortalaması 21'dir.

Araçlar

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği: Çalışmada, McLeod ve Chaffee (1972) tarafından geliştirilen ve Ritchie ve Fitzpatrick (1990) tarafından tekrar gözden geçirilerek Revize Aile İletişim Kalıpları Ölçeği adıyla tekrar oluşturulan ölçek formu kullanılmıştır. Ölçeğin uyarlama çalışmasının yapılması için gerekli izin, bu konuda yetkili olduğu saptanan Ritchie ve Fitzpatrick'ten elektronik posta yoluyla alınmıştır.

Buna göre, aile iletişim kalıpları ölçeği aile üyeleri arasında vurgulanan uyum ve diyalog düzeylerini belirten iki boyuttan oluşmaktadır. AİKÖ 26 maddeden oluşmakta olup, diyalog yönelimi boyutu ilk 15 maddeyi (Örneğin, "Hemen her şeyi ebeveynlerime söyleyebilirdim") ve uyum yönelimi boyutu ise son 11 maddeyi (Örneğin, "Eğer görüşlerim ebeveynlerimden farklı ise bazen kızarlardı") içermektedir. Ölçek maddeleri, "kesinlikle katılmıyorum"dan (1) "kesinlikle katılıyorum"a (5) kadar değişen ve katılımcıların beyanına dayalı (*self-report*) olarak cevap verdikleri 5 puanlı Likert yanıt formatı kullanılarak derecelendirilmiştir.

Ölçeğin puanlanmasında iki alt boyuttan alınan puanlar esas alınmaktadır. Diyalog yönelimi boyutunda katılımcının alabileceği en düşük puan 15, en yüksek puan 75; uyum yönelimi boyutunda ise katılımcının alabileceği en düşük puan 11, en yüksek puan ise 55'tir. Katılımcıların aile tiplerine dağıtılması her boyuttan alınan puanların ortalamasının belirlenmesi ile gerçekleştirilmektedir. Uyum boyutunun ortalamasının üzerinde puan alanlar yüksek, ortalamasının altında puan alanlar ise düşük uyum düzeyinde yer alırken, diyalog yönelimi puanı ortalamasının üstünde yer alanlar yüksek, altında yer alanlar ise düşük diyalog yönelimli olarak adlandırılmaktadırlar. Buna göre, hem uyum hem de diyalog yöneliminde yüksek grupta yer alanlar fikir birliğine dayalı ailelerde, hem uyum hem diyalog yöneliminde düşük grupta yer alanlar serbestiyetçi ailelerde, uyum yönelimi boyutunda yüksek diyalog yönelimi boyutunda düşük puan alan grupta yer alan katılımcılar koruyucu, diyalog yönelimi boyutundan yüksek uyum yönelimi boyutundan düşük puan alan katılımcılar ise çoğulcu ailelerde yer almaktadır.

Anne-Baba Tutum Ölçeği 1: Aile iletişim kalıpları ölçeğinin, ölçüt bağımlı geçerliliğini test etmek amacıyla iki ölçek kullanılmıştır. Bunlardan birincisi, Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından 1991 yılında geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması 2000 yılında Ayşen Yılmaz tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeği'dir. Ölçek, *kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik* olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Kabul/ilgi boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını, kontrol/denetleme boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını, psikolojik özerklik boyutu ise anne-babanın demokratik tutumu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirdiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler dört dereceli, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi yedi dereceli, diğer maddeler ise üç dereceli Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2000).

Kabul/ ilgi boyutu 9, denetleme boyutu 8, psikolojik özerklik boyutu 9 maddeyle ölçülmektedir. Birinci boyuttaki Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .72, ikinci boyuttaki iç tutarlılık katsayısı .76 ve üçüncü boyuttaki iç tutarlılık katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır (Yılmaz, 2000, s. 165).

Ana Baba Tutumları Ölçeği 2: Ölçüt bağıntılı geçerliliğini test etmek amacıyla ikinci olarak, bireylerin anne babalarının yetiştirme tutumlarını algılama biçimlerini ölçmek amacıyla Yıldız Kuzgun ve Jale Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen Ana Baba Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, “hiç uygun değil” den “tamamen uygun”a kadar değişen 5 basamaklı Likert tipi bir cevap anahtarı derecelendirilmektedir. Ölçekte “demokratik”, “otoriter” ve “koruyucu-istekçi” anne baba tutumlarını ölçen üç alt ölçek bulunmaktadır. Toplam 40 maddeden oluşan ölçekte 15 madde “demokratik”, 10 madde “otoriter” ve 15 madde “koruyucu-istekçi” anne baba tutumunu ölçmektedir. Demokratik tutumu ölçen maddeler 1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39. maddeler, koruyucu-istekçi anne baba tutumunu ölçen maddeler, 4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34. maddeler ve otoriter anne baba tutumunu ölçen maddeler de 3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38 ve 40. maddelerdir (s. 69).

İşlem

Özgün formu İngilizce olan AİKÖ'nün Türkçeye çevrilmesi ilk olarak hem araştırmacı hem de İngilizce dili alanında uzman olan (ikisi orta öğretimde İngilizce öğretmenini, ikisi üniversitede İngilizce alanında görev yapan öğretim üyesi) beş kişi tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Daha sonra bu çeviriler Türk dili konusunda uzman iki kişi tarafından kültüre uyumluluk ve dil bilgisine uygunluk açısından incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılarak bir ölçek elde edilmiştir. Elde edilen ölçek biri iletişim alanında, ikisi psikolojik danışmanlık alanında çalışan üç uzmana incelenmiş ve uzman görüşü alınmıştır. AİKÖ'nün Türkçe formu ile orijinal form arasındaki tutarlılığı belirlemek için dilsel eşdeğerlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada her iki form iyi düzeyde İngilizce bilen 45 İngilizce öğretmenine (Kastamonu İli Merkez İlçe'de görev yapan) iki hafta arayla önce İngilizce formu sonra Türkçe formu uygulanmıştır. Dilsel eşdeğerlilik için yapılan korelasyon analizi sonucunda ölçeğin kaynak dili olan İngilizce formu ile hedef dili olan Türkçe formu arasında üst düzey pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($r=.81, p<.001$) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, boyutlar arasında İngilizce ve Türkçe form puanları arasındaki korelasyon diyalog yönelimi boyutu için .87, uyum yönelimi boyutu için ise .78 olarak belirlenmiştir. Türkçe ve İngilizce formların eşdeğer olduğu görüldükten sonra geçerlik ve güvenirlik analizlerine başlanmıştır.

AİKÖ'nün Türk öğrencilerden elde edilen puanlarının oluşturduğu faktör yapısını incelemek amacıyla açımlayıcı faktör analizi (*exploratory factor analysis*) ve varimaks rotasyonu (ortaöğretim ve üniversite grubunda yer alan katılımcılar için ayrı ayrı), ölçüt bağıntılı geçerliliğini saptamak amacıyla (ortaöğretim grubunda yer alan katılımcıların verileri kullanılarak), geçerlilik güvenirlik çalışması Yılmaz (2000) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin *Kabul/İlgi Boyutu ve Psikolojik Özerklik Boyutu* maddeleri ile geçerlilik güvenirlik çalışması Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin *Demokratik Boyutu ve*

Otoriter Boyutunda yer alan maddelerden oluşan ölçek formu kullanılarak, alt boyutlarından alınan puanlar arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanmış ve özgün ölçeğin geliştirilmesindeki yaklaşıma uygun olarak da doğrulayıcı faktör analizi (*confirmatory factor analysis*) (ortaöğretim ve üniversite grubunda yer alan katılımcıların verileri birleştirilerek) yapılmıştır. Böylece ölçeğin faktöryel geçerliliği, iki farklı faktör analizi uygulamasıyla incelenmiştir.

Bulgular

Veri toplama işlemi bitirildikten sonra elde edilen veriler uygun istatistiksel işlemleri bilgisayarda yapmak üzere düzenlenmiştir. Verilerin analizinde SPSS-23 ve AMOS paket programı kullanılmıştır. Daha sonra ölçeğin geçerliğine ilişkin olarak,

Açımlayıcı Faktör Analizi ve Yapı Geçerliliği: AİKÖ'nün faktör yapılarını belirlemek amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmıştır. Faktör analizi, birbiriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2002). İlk olarak verilerin faktör analizi için uygunluğu, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO, örneklem hacmi yeterliliğini ölçmeye yarayan bir test olup örneklemin hacminin büyüklüğü ile ilgilenir. Bu testin değeri küçük çıkarsa, çift olarak değişkenler arasındaki ilişkinin diğer değişkenlerce açıklanmayacağını gösterir. Bu durumda da faktör analizine devam etmek doğru olmaz. KMO bir oran olup %60'ın üstünde olması ve Barlett testinin anlamlı çıkması, verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2003). Bu testler, örneklemin ve envanter maddeleri arasındaki korelasyonun uygunluğunun sınanmasında kullanılır (Beavers vd., 2013). Bu testlerin gerçekleştirilmesi ile elde edilecek katsayıların anlamlı olması, yapı geçerliğinin araştırılmasında gerçekleştirilen faktör analizinin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Değişkenler arasındaki korelasyon deseninin sıkı olması istenilen bir durumdur. Bu ölçütle ilgili Kaiser (1974) 0,5 oranını hemen hemen kabul edilebilir bir kesim noktası olarak ifade etmiş, KMO değerini 0,5 – 07 arası orta, 0,7-0,8 arası iyi, 0,8-0,9 arası çok iyi ve 0,9 üzerini süper şeklinde sınıflamıştır (s. 34). Yapılan işlemler sonucunda 26 madde için elde etmiş olduğumuz KMO değerinin, üniversite grubu için 0.962, ortaöğretim grubu için ise 0.932 olduğu ve iki grubun da 0.90-1.00 aralığında olduğundan örneklem hacmi uygunluğunun çok iyi olduğu ve veri setimizin faktör analizi için iyi uyum gösterdiği görülmüştür.

Diğer taraftan Bartlett testi ise korelasyon matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğunu test eder. Analize devam edilebilmesi için "Korelasyon matrisi birim matristir" sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekir. Eğer sıfır hipotezi reddedilirse, değişkenler arasında yüksek korelasyon olduğunu, başka bir deyişle veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Hair, Anderson, Tatham ve Black, 1998, s. 592). Veri setimiz için yapılan Barlett testi için ki-kare değerimiz iki grup içinde oldukça yüksek ve buna bağlı olarak anlamlılık değeri 0,000 olarak hesaplanmıştır. Sıfır hipotezi reddedilmiştir, bunun

anlamı veri setimiz faktör analizi için uygundur. Bu bulgular doğrultusunda verilere açılımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Açıklayıcı faktör analizinde çalışmaya katılan iki grup için de faktörleme yöntemi olarak Temel Bileşenler Analizi (*Principal Component Analysis*) kullanılmıştır. Ölçeğin faktörlerini yorumlayabilmek için dik döndürme yöntemlerinden Varimax tekniği kullanılmıştır. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanması gerekir. Bunun için dikkate alınan ölçütlerden biri, ortak varyans (*communality*) olarak ifade edilir (Çanakçı, 2008, s. 117). Ortak varyans, bir değişkenin analizdeki diğer değişkenlerle paylaştığı varyans miktarı şeklinde açıklanmaktadır (Kalaycı, 2010). Tablo 1’de faktör analizi sonucunda elde edilen ortak varyans tablosu görülmektedir.

Tablo 1: Ortak Varyans Tablosu

No	İfade	Başlangıç Öz Değerleri	ORTAÖĞRETİM GRUBU	ÜNİVERSİTE GRUBU
			Çıkartma Değerleri	Çıkartma Değerleri
M1	Siyaset ve din gibi bazı kimselerin görüş ayrılığına düştüğü konular hakkında ailemiz içinde sıklıkla konuşurduk.	1,000	,599	,563
M2	Ebeveynlerim sık sık “aile kararlarında aile üyelerinin her birinin söz sahibi olması gerektiğini” söylerlerdi.	1,000	,623	,622
M3	Bir konu hakkında konuşurken, ebeveynlerim sık sık benim fikrimi sorardı.	1,000	,628	,650
M4	Ebeveynlerim onların düşüncelerine ve inançlarına meydan okumamı teşvik ederlerdi.	1,000	,500	,613
M5	Ebeveynlerim sık sık “Her zaman bir meselenin her iki tarafına da bakmam” gerektiğini söylerlerdi.	1,000	,592	,643
M6	Ben genellikle ebeveynlerime olaylar hakkında ne düşündüğümü söylerdim.	1,000	,672	,672
M7	Hemen hemen her şeyi ebeveynlerime anlatabilirdim.	1,000	,569	,575
M8	Ailemizde sıklıkla duygularımız ve hislerimiz hakkında konuşurduk.	1,000	,605	,591
M9	Ebeveynlerimle sık sık önemli olmayan konularda uzun ve rahat sohbetler ederdik.	1,000	,503	,482
M10	Aynı görüşte olmadığımız zaman bile, ebeveynlerimle konuşmaktan gerçekten keyif alırdım.	1,000	,569	,629
M11	Benimle aynı görüşte olmadıkları zaman bile, ebeveynlerim fikirlerimi dinlemekten hoşlanırdı.	1,000	,614	,629
M12	Ebeveynlerim, duygularımı ifade etmem için beni teşvik ederdi.	1,000	,570	,678

M13	Ebeveynlerim, kendi duyguları konusunda çok açık olma eğilimindeydi.	1,000	,490	,561
M14	Gün boyunca yaptığımız şeyler hakkında ailecek sıklıkla konuşurduk.	1,000	,552	,537
M15	Ailemizde, gelecek planlarımız ve umutlarımız hakkında sıklıkla konuşurduk.	1,000	,594	,621
M16	Ebeveynlerim sık sık, “Büyüdüğün zaman daha iyi anlayacaksın” gibi şeyler söylerdi.	1,000	,481	,570
M17	Ebeveynlerim sık sık, “Benim fikirlerim doğru, onları sorgulamamalı” gibi şeyler söylerdi.	1,000	,633	,547
M18	Ebeveynlerim genellikle “Bir çocuk yetişkinler ile tartışmamalıdır.” gibi şeyler söylerdi.	1,000	,631	,564
M19	Ebeveynlerim sık sık, “Hakkında hiç konuşulmaması gereken şeyler vardır” gibi şeyler söylerdi.	1,000	,544	,586
M20	Ebeveynlerim sık sık, “İnsanları kızdırmaktansa tartışmalarda yenilgiyi kabullenmelisin” gibi bir şey söylerdi.	1,000	,543	,446
M21	Gerçekten önemli bir konu olduğunda, ebeveynlerim sorgulamadan onlara itaat etmemi beklerdi.	1,000	,662	,547
M22	Evimizde, son sözü genellikle ebeveynlerim söylerdi.	1,000	,622	,569
M23	Ebeveynlerim, patron olmanın önemli olduğunu düşünürdü.	1,000	,498	,515
M24	Eğer görüşlerim ebeveynlerimin görüşünden farklı ise bazen kızarlardı.	1,000	,605	,557
M25	Ebeveynlerim bir şeyi onaylamışlarsa, o konu hakkında bir şey duymak istemezlerdi.	1,000	,627	,583
M26	Evde olduğum sürece, benden ailemin kurallarına itaat etmem beklenirdi.	1,000	,679	,571

Ortak varyans tablosunda ölçekteki her bir maddenin ortak bir faktördeki varyansı birlikte açıklama oranları verilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012, s. 216). Bu tabloda faktörlerin, herhangi bir maddede birlikte açıkladıkları ortak faktör varyanslarının büyük olması gerekmektedir ve ortak faktör varyans değerlerinin 0,40'ın altında olmaması gerekmektedir (Andy, 2000, s. 193). Ölçeğin ortak varyans tablosunda maddelerin çıkartma değerleri incelendiğinde böyle bir madde ile iki çalışma grubunda da karşılaşılmamış ve faktör varyanslarının genel olarak yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmada kullanılan orijinal ölçeğin iki faktörden oluştuğu göz önüne alınarak, ölçek maddelerinin temel bileşenler yöntemi ile incelenmesi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan iki faktör belirlenmiştir. Birinci faktörün (diyalog yönelimi) özdeğeri üniversite grubu için 9.158, açıkladığı varyans %35,218 olurken ortaöğretim grubu için birinci faktörün özdeğeri 9.27, açıkladığı varyans %33.384 olarak bulunmuştur. İkinci faktörün (uyum yönelimi) özdeğeri üniversite grubu için 5.965, açıkladığı varyans %22.946 olurken ortaöğretim grubu için ikinci faktörün özdeğeri 5.934, açıkladığı varyans %25.092 olarak bulunmuştur. Bu iki faktörün varyansa yaptığı katkı üniversite grubunda % 58,164 ortaöğretim grubunda ise %58.476'dır.

Maddelerin faktör yük değerlerini gösteren faktör matrisine (*component matrix*) varimax tekniği ile yapılan döndürme sonucunda döndürülmüş faktör matrisi (*rotated component matrix*) elde edilir. Döndürmenin amacı, yorumlanabilir, anlamlı faktörler elde etmektir (Kalaycı, 2010). Tablo 2'de döndürme işlemi sonucunda elde edilen "Döndürülmüş Bileşenler Matrisi" tablosu yer almaktadır. Bu matriste orijinal değişken ve onun faktörü arasındaki korelasyonlar görülmektedir.

Tablo 2: Maddelerinin faktör yükleri (döndürülmüş faktör matrisi) tablosu

Mad.	Üniversite Grubu		Ortaöğretim Grubu	
	Faktörler		Faktörler	
	Diyalog Yönelimi	Uyum Yönelimi	Diyalog Yönelimi	Uyum Yönelimi
M12	,823		,755	
M6	,820		,820	
M3	,805		,778	
M5	,801		,764	
M10	,793		,749	
M11	,793		,778	
M2	,788		,783	
M4	,783		,706	
M15	,781		,771	
M8	,769		,764	
M7	,758		,754	
M1	,750		,773	
M13	,748		,700	
M14	,731		,739	
M9	,694		,704	
M19		,765		,730
M26		,755		,824
M22		,752		,788
M18		,751		,789
M25		,746		,788
M17		,739		,786
M21		,738		,791
M16		,737		,691
M24		,732		,773
M23		,717		,699
M20		,646		,737

Bir değişken hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük ağırlığa sahipse o değişken o faktör ile yakın ilişki içindedir demektir (Kalaycı, 2010). 350 ve üzerindeki veri sayısı için

faktör ağırlığının 0,30 ve üzerinde olması gerekir. 0,50 ve üzerindeki ağırlıklar ise oldukça iyi olarak kabul edilir, bu sebeple ölçeğin açıklayıcı faktör analizi için faktör yükü kabul düzeyi 0,40 olarak belirlenmiştir. (Hair, Anderson, Tatham ve Black, 1998'den akt. Kalaycı, 2010). Bununla birlikte, döndürülmüş bileşenler matrisi tablosu, maddelerin binişiklik durumunu incelememizi sağlamaktadır. Açıklayıcı faktör analizinde binişiklik arzu edilmeyen bir durumdur, çünkü bir maddenin yalnızca bir özelliği ölçmesi istenir. Maddenin binişik olmaması için iki ya da daha fazla faktörde sahip olduğu yük değerlerinin kabul düzeyinin üstünde olmaması ve aralarında, 1 düzeyinden küçük farklılık olmaması gerekmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012, s. 205). Tablo 2'de görülebileceği gibi herhangi bir maddenin birden fazla faktöre yüklemeye yapmadığı, kendi faktörleri altında kararlı bir yapı oluşturdukları, yani kendi maddeleri ile korelasyonları yüksek, diğer maddelerle düşük olduğu gözlenmektedir. Tablodaki tüm maddelerin faktör yükleri 0,50'nin üzerindedir bu ağırlıklar oldukça iyi kabul edilmektedir. Bu çerçevede iki faktör oluşmuştur: ölçeğin ilk on beş maddesi diyalog yönelimi boyutunu oluştururken son on bir maddesi ise uyum yönelimi boyutunu oluşturmuştur.

Ölçüt Bağımlı Geçerlik: AİKÖ'nün ölçüt bağımlı geçerliği için araştırma ortaöğretim araştırma grubuna, geçerlilik güvenirlik çalışması Yılmaz (2000) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin *Kabul/İlgi Boyutu ve Psikolojik Özerklik Boyutu* maddeleri ile geçerlilik güvenirlik çalışması Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeğinin *Demokratik ve Otoriter boyutlarında* yer alan maddelerden oluşan iki ölçek uygulanmış ve aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005), tarafından geliştirilen Ana Baba Tutumları Ölçeği, "hiç uygun değil"den "tamamen uygun"a kadar değişen 5 basamaklı Likert tipi bir ölçek olup toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin demokratik ebeveyn tutumlarını ölçen 15 maddelik demokratik boyutu maddeleri ile otoriter ebeveyn tutumlarını ölçen 10 maddelik otoriter boyutu maddeleri kullanılmıştır. Bu boyutların tercih edilmesinin nedeni diyalog yönelimi boyutundan alınan puanların artmasının demokratik ebeveyn tutumları ile uyum yönelimi boyutunun puanlarının artmasının ise otoriter ebeveyn tutumları ile örtüşmesinden dolayıdır. Yılmaz (2000) tarafından geliştirilen Anne-Baba Tutum Ölçeği, 27 maddeden ve 3 boyuttan oluşmaktadır. Mevcut çalışmada 9 maddeden oluşan kabul/ilgi boyutu ve 8 maddeden oluşan psikolojik özerklik boyutu kullanılmıştır. Kabul/ilgi boyutu diyalog yönelimine benzer şekilde, çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olduklarını ölçmeyi amaçlar. Psikolojik özerklik boyutu ise uyum yönelimine paralel şekilde çocukların algıladıkları ebeveyn demokratik tutumu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirdiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. İki ölçeğin maddeleri incelendiğinde 7 maddesinin ortak ifadeler içerdiği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan analiz sonuçları, AİKÖ'nün diyalog yönelimi boyutunun kabul/ilgi boyutu ile ($r=0,76$, $p<0,01$), demokratiklik boyutu ile ($r=0,68$, $p<0,01$) pozitif yönlü, otoriterlik boyutuyla ise ($r=-0,19$, $p>0,01$) negatif yönlü ilişkisi bulunurken, uyum yönelimi boyutunun psikolojik özerklik boyutuyla ($r=0,68$, $p<0,01$), otoriter boyutuyla ($r=0,71$, $p<0,01$) düzeyinde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.

Doğrulayıcı Faktör Analizi: Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) araştırmacının elindeki verinin orijinal (daha önce keşfedilmiş ve farklı çalışmalarda kullanılmış olan) yapıya uyup uymadığını gösterir. Araştırmacı elinde bulunan verinin daha önce kurgulanmış olan faktör yapısı ile uyumlu olup olmadığını ortaya koymak ister. Yani analizin amacı değişkenin faktör yapısını test etmektir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012, s. 275). Bu doğrultuda doğrulayıcı faktör analizi, envanterin yapı geçerliğini değerlendirmek ve buna ilişkin kanıtlar ortaya koymak açısından güçlü bir yöntemdir (Kline, 2005, s. 72 ; Stapleton, 1997, s. 119). Doğrulayıcı faktör analizi ile açıklayıcı faktör analizinde elde edilen faktörler altında belirtilen maddelerin gerçekten ilgili faktörleri temsil edip etmediği belirlenir (Özdamar, 2013). Doğrulayıcı faktör analizi, önceden seçilen faktör modelinin veriye uyumunun sağlanıp sağlanmadığını değerlendirmek için kullanılan en etkili analizdir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012, s. 275).

Açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen 2 faktörlü ve 26 maddeden oluşan modelin faktör yapıları, AMOS programında doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmıştır. İlk olarak modelde bir sınırlama yapılmadan ve yeni bağlantılar eklenmeden modelin uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçları incelenmiştir. Uyum indeksleri, modelin veri tarafından kabul edilebilir bir düzeyde desteklenip desteklenmediğini göstermektedir (Schumacker ve Lomax, 2004, s. 75). Veri ile model arasındaki uyumu gösteren değerlendirme kriterleri, kabul edilebilir seviyeleri ve modelimize ait uyum indeksleri Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Aile İletişim kalıpları Ölçeği İçin DFA Modeli

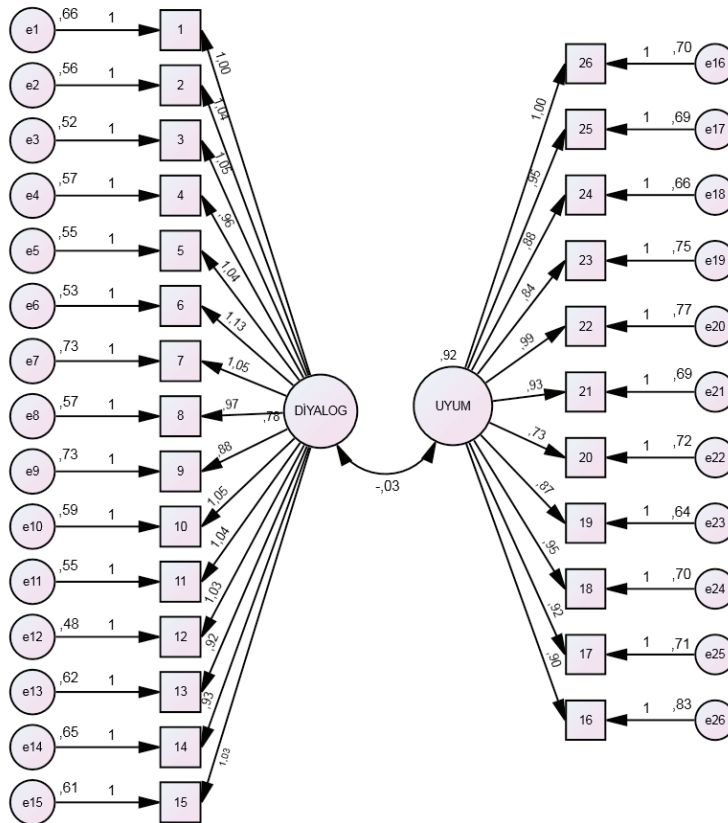
İlk model uyum ölçütleri	Referans değer
Ki-Kare=1147,144; df=298; p=0,00	p<0,05
$X^2/Df=3.849$	<3
Kestirim Hatası Kareler Ortalamasının Karekökü (RMSEA)=0,053	<0,08
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)=913	>0,90
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)=0,931	>0,90
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)=0,948	>0,90
Artırmalı Uyum İndeksi (IFI)=0,948	>0,90

Uyum istatistiklerinden sonra incelenen konu modelin modifikasyonu hakkında bilgi veren modifikasyon indeksleridir (*modification indices*). MI, gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki kovaryansa bakarak modele ilişkin modifikasyonlar verir (Sümer, 2000, s. 55). Bu modifikasyonlar hata terimleri temelinde oluşturulur ve modelde orijinal olarak öngörülemeyen, ancak ilgili düzenlemenin yapılmasıyla modelde kazanılacak ki-kare miktarını gösterir. Bu kapsamda modifikasyonlar, gözlenen ve gizil değişkenler arasında önerilen yeni bağlantıları kapsar (Meydan ve Şeşen, 2011). Tablo 3'te yer alan uyum istatistikleri incelendiğinde değerlerin referans değerleri ile uyumluluk gösterdiği görülmüştür.

Veri ile model arasındaki uyumu değerlendirmede kullanılan ölçüm ölçütlerinden birisi Ki-kare/serbestlik derecesidir (CMIN/DF). Söz konusu uyum indeksleri sıfıra yakın olması ya da

5'in altında bir değer olması gerekmektedir (Wheaton, Muthén, Alwin ve Summers, 1977, s. 120). Araştırma modelimiz için CMIN/DF değeri 3.849 olarak hesaplanmıştır. Böylece modelin kabul edilebilir bir uyum olduğunu göstermektedir. Uyum iyiliği indeksi (GFI) ve karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI); 0,90 veya daha üstü değerler kabul edilir uyumu gösterir (Bryne, 2001, s. 78; Hair, Anderson, Tatham ve Black, 1998, s. 187). Modelimizin uyum iyiliği indeksi (GFI) değerinin 0,93 olması ise iyi bir uyum olduğunu; karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değerinin 0,948 olması kabul edilebilir bir uyumun olduğunu göstermektedir. Kestirim hatalarının ortalama karekökü (RMSEA); 0,10 altında değerler kabul edilebilir uyumu gösterir (Stevens, 2001) ve RMSEA değerinin 0,053 olması da modelimizde iyi bir uyumun olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak bu haliyle modelimizi kabul edebiliriz. Model ile verilerimiz iyi bir uyum göstermektedir.

Şekil 2: Standardize edilmiş sonuçlar ile DFA modeli

Güvenirlğe İlişkin Bulgular: Ritchie ve Fitzpatrick (1990) yaptıkları geçerlilik güvenilirlik çalışmasında uyum yönelimi için Cronbach alfa değerlerini .76 ve diyalog yönelimi için ise .84 bulmuşlardır. Test-tekrar test sonuçları ise uyum yöneliminde .81 diyalog yöneliminde .71 olarak

bulunmuştur. Yapılan farklı çalışmalarda elde edilen sonuçlarda diyalog yönelimi için Cronbach alfa değerleri, .84 ile .87 arasında değişirken uyum yönelimi için Cronbach alfa değerleri .72'den .87'ye kadar değişmektedir (Rubin, Rubin, Graham, Perse ve Seibold, 2009, s. 131). Rebecca Dumlao ve Renee Botta (2000) diyalog yönelimi için .90 ve uyum yönelimi için .84'lük bir alfa katsayısı bildirmiştir. Qin Zhang (2007), diyalog yönelimi için .83 ve uyum yönelimi için .86'lık bir alfa bildirmiştir. Mevcut çalışmada, ölçeğin madde-test korelasyonlarının ve güvenilirliklerinin kestirilmesinde SPSS 23.0 programı kullanılmıştır. Güvenirliğe ilişkin veriler ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin verilerinin birleştirilmesi ile elde edilmiştir. Buna göre diyalog yönelimi boyutunun Cronbach alfa değeri 0.88 bulunurken, uyum yönelimi boyutunun Cronbach alfa değeri 0.81 bulunmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada, orijinali Chaffee, McLeod ve Wackman (1973) tarafından oluşturulan ve daha sonra Ritchie ve Fitzpatrick (1990) tarafından revize edilen AİKÖ'nün Türk üniversite ve ortaöğretim öğrencilerinden oluşan bir grup üzerinde geçerlik ve güvenirliği incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin analiziyle elde edilen bulgular, ölçeğin orijinalini geliştiren araştırmacılar tarafından "diyalog yönelimi" ve "uyum yönelimi" biçiminde tanımlanan iki faktörlü bir yapının Türk örneklem içinde benzer sonuçlar verdiği göstermiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini incelemek üzere ölçeğe öncelikle AFA, ardından uzman görüşüyle de desteklenen yapının sınanması için DFA uygulanmıştır.

AİKÖ'nün AFA sonuçları incelendiğinde özgün ölçekteki faktör yapılarıyla tam olarak örtüştüğü görülmüştür. AİKÖ'nün faktör yapısını belirlemek amacıyla, AFA'da faktörleme yöntemi olarak Temel Bileşenler Analizi (*Principal Component Analysis*) kullanılmıştır. Çalışmamızda 26 madde için Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Hacmi Uygunluğu Ölçümü değeri üniversite grubu için 0.962 ve ortaöğretim grubu için ise 0.932 olduğundan örneklem hacmi uygunluğunun çok iyi olduğu ve veri setimizin faktör analizi için iyi uyum gösterdiği görülmüştür. Ölçekteki her bir maddenin ortak bir faktördeki varyansı birlikte açıklama oranlarını veren ortak varyans tablosunda (Tablo 1) her iki grup içinde maddelerin çıkartma değerleri incelendiğinde (0.40) böyle bir madde ile karşılaşılmamış ve faktör varyanslarının genel olarak yüksek olduğu görülmüştür. Ölçek maddelerinin faktör analizi sonucunda elde edilen toplam varyans değerleri incelendiğinde ise, ölçekteki 26 maddenin özdeğeri 1'den büyük olan 2 faktör altında toplandığı görülmektedir. Bu iki faktörün varyansa yaptığı katkı üniversite öğrencilerinin yer aldığı grupta % 58,164'tür. Aynı grupta ölçekteki birinci faktörün (diyalog yönelimi) varyansa %35,218 oranında bir katkı sağladığı görülürken ikinci faktörün (uyum yönelimi) katkısı ise %22,946'dır. Ortaöğretim grubunda yer alan katılımcılar için ise iki faktörün varyansa yaptığı katkı %58,476'dır. Aynı grupta ölçekteki birinci faktörün varyansa %33.384 oranında bir katkı sağladığı görülürken ikinci faktörün katkısı ise %25.092'dir.

Araştırmada kullanılan ölçek iki faktörden oluştuğu göz önüne alınarak analiz aşamasında faktör sayısı belirtilerek analiz gerçekleştirilmiştir. Yorumlanabilir, anlamlı faktörler elde etmek

amacıyla faktör matrisine Varimax tekniği ile yapılan döndürme sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde herhangi bir maddenin iki grup için de birden fazla faktöre yükleme yapmadığı, kendi faktörleri altında kararlı bir yapı oluşturdukları, yani kendi maddeleri ile korelasyonları yüksek, diğer maddelerle düşük olduğu gözlenmektedir. Tüm maddelerin faktör yükleri 0,50'nin üzerindedir bu ağırlıklar oldukça iyi kabul edilmektedir. Bu çerçevede iki faktör oluşmuştur: ölçeğin ilk on beş maddesi diyalog yönelimi boyutunu oluştururken son on bir maddesi ise uyum yönelimi boyutunu oluşturmuştur.

AİKÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliliğine kanıt oluşturması amacıyla, geçerlilik güvenilirlik çalışması Yılmaz (2000) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum ölçeğinin *Kabul/İlgi Boyutu ve Psikolojik Özerklik Boyutu* maddeleri ile geçerlilik güvenilirlik çalışması Kuzgun ve Eldeleklioglu (2005) tarafından yapılan *Anne-Baba Tutum Ölçeğinin Demokratik ve Otoriter Boyutlarında* yer alan maddelerden oluşan iki ölçek uygulanmış ve AİKÖ'nün alt boyutlarıyla aralarındaki korelasyon incelenmiştir. Bu boyutların tercih edilmesinin nedeni diyalog yönelimi boyutundan alınan puanların artmasının demokratik ebeveyn tutumları ile uyum yönelimi boyutunun puanlarının artmasının ise otoriter ebeveyn tutumları ile örtüşmesinden dolayıdır. Bu doğrultuda yapılan analiz sonuçları, AİKÖ'nün diyalog yönelimi boyutunun kabul/ilgi boyutu ile ($r=0,76$, $p<0,01$), demokratiklik boyutu ile ($r=0,68$, $p<0,01$) pozitif yönlü, otoriterlik boyutuyla ise ($r=-0,19$, $p>0,01$) negatif yönlü ilişkisi bulunurken, uyum yönelimi boyutunun psikolojik özerklik boyutuyla ($r=0,68$, $p<0,01$), otoriter boyutuyla ($r=0,71$, $p<0,01$) düzeyinde pozitif yönlü ilişki bulunmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliliğini değerlendirmek ve elde edilen verilerin orijinal yapıya uyup uymadığını, faktör analizinde elde edilen faktörler altında belirtilen maddelerin gerçekten ilgili faktörleri temsil edip etmediğini göstermek amacıyla DFA analizi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak modelde bir sınırlama yapılmadan ve yeni bağlantılar eklenmeden modelin uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçları incelenmiştir. Tablo 3'te yer alan uyum istatistikleri incelendiğinde değerlerin referans değerleri ile uyum gösterdiği bulunmuştur.

Veri ile model arasındaki uyumu değerlendirmede kullanılan ölçüm ölçütlerinden birisi olan Ki-kare/serbestlik derecesinin (CMIN/DF) sifıra yakın olması ya da 5'in altında bir değer alması gerekmektedir (Wheaton, Muthén, Alwin ve Summers, 1977, s. 89), bu değer araştırma modelimiz için 3,849 olarak hesaplanmıştır. Böylece modelin kabul edilebilir bir uyum olduğunu göstermektedir. Uyum iyiliği indeksi (GFI) ve karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI); 0,90 veya daha üstü değerler kabul edilir uyumu gösterir (Bryne, 2001, s. 78; Hair, Anderson, Tatham ve Black, 1998, s. 643) ve modelimizde uyum iyiliği indeksi (GFI) değerinin 0,913 olması ise iyi bir uyum olduğunu, karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI) değerinin 0,948 olması kabul edilebilir bir uyumun olduğunu göstermektedir. Kestirim hataların ortalama karekökü (RMSEA) 0,10 altında değerler kabul edilebilir uyumu gösterir (Stevens, 2001) ve RMSEA değerinin 0,053 olması da modelimizde iyi bir uyumun olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, bu haliyle modelimizi kabul edebiliriz. Model ile verilerimiz iyi bir uyum göstermektedir.

Ölçeğin güvenirliliğini test etmek için Cronbach alfa değerine bakılmış ve elde edilen sonuçların literatür sonuçları ile uyumlu olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmada, ölçeğin madde-test korelasyonlarının ve güvenilirliklerinin kestirilmesinde SPSS 23.0 programı kullanılmıştır. Diyalog Yönelimi boyutunun Cronbach alfa değeri 0,88 bulunurken, uyum yönelimi boyutunun Cronbach alfa değeri 0,81 bulunmuştur. Ritchie ve Fitzpatrick (1990) yaptıkları geçerlilik güvenirlilik çalışmasında uyum yönelimi için Cronbach alfa değerlerini .76 ve diyalog yönelimi için ise .84 bulmuşlardır. Test-tekrar test sonuçları ise uyum yöneliminde .81 diyalog yöneliminde .71 olarak bulunmuştur. Yapılan farklı çalışmalarda elde edilen sonuçlarda diyalog yönelimi için Cronbach alfa değerleri, .84 ile .87 arasında değişirken uyum yönelimi için Cronbach alfa değerleri .72'den .87'ye kadar değişmektedir (Rubin, Rubin, Graham, Perse ve Seibold, 2009). Dumlao ve Botta (2000) diyalog yönelimi için .90 ve uyum yönelimi için .84'lük bir alfa katsayısı bildirmiştir. Zhang (2007), diyalog yönelimi için .83 ve uyum yönelimi için .86'lık bir alfa bildirmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, uyarlama çalışması yapılan RAİKÖ'nün geçerliğine ve güvenirliliğine ilişkin kanıtlar oldukça doyurucu bulunmuştur. Bu nedenle, aile iletişimi konusundaki gelecek araştırmaların ailenin monolitik bir birlik olarak değil, daha çok bakış açıları belirgin fakat bağımsız olmayan kişiler arasındaki karmaşık etkileşimlerin bir alanı olarak ele alınması gerektiğini göstermiştir.

Kaynaklar

- Andy, F. (2000). *Discovering statistics using SPSS for Windows: Advanced techniques for beginners*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Avtgis, T. A. (1999). The relationship between unwillingness to communicate and family communication patterns. *Communication Research Reports*, 16, 333-338. DOI: 10.1080/08824099909388734
- Baldwin, M.W. (1992). Relational schemas and the processing of social information. *Psychological Bulletin* 112, 461-484. DOI: 10.1037/0033-2909.112.3.461
- Beavers, A. S., Lounsbury, J. W., Richards, J. K., Huck, S. W., Skolits, G. J., ve Esquivel, S. L. (2013). Practical considerations for using exploratory factor analysis in educational research. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 18(6), 1-13.
- Beck, S. J., ve Ledbetter, A. M. (2013). The influence of parent conflict style on children. *Personal Relationships*, 20, 495-510. DOI: 10.1111/j.1475-6811.2012.01420.x
- Bryne, B. M. (2001). *Structural equation modeling with AMOS Mahwah*, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Eğitim istatistiği yüksek lisans ders notları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Chaffee, S. H., McLeod, J. M. ve Wackman, D. B. (1973). Family communication patterns and adolescent political participation. In J. Dennis (Ed.), *Socialization to politics*, (349-364). NY: Wiley & Sons.
- Conlin, M. (2004, May 10). I'm a bad boss? Blame my Dad. *BusinessWeek*, 3882, 60-61.
- Çanakçı, O. (2008). *Matematik problem çözme tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve Lirselle uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Dance, F. E. X. ve Larson, C. E. (1976). *The functions of human communication: A theoretical approach*. New York: Holt, Rinehart and Winston
- Durak Batıgün, A. ve Say, G. (2015) Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği'nin üniversite öğrencileri için psikometrik özellikleri. *Klinik Psikiyatri*, 18, 49-58.
- Dumlaio, R. ve Botta, R. A. (2000). Family communication patterns and the conflict styles young adults use with their fathers. *Communication Quarterly*, 48(2), 174-189.
- Elwood, T. D. ve Schrader, D. C. (1998). Family communication patterns and communication apprehension. *Journal of Social Behavior and Personality*, 13, 493-502.
- Eryüksel, G. N. (1996). *Ana-baba ve ergen ilişkilerinin problem çözme iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Fitzpatrick, M. A. ve Koerner, A. F. (2005). Family communication schemata: Effects on children's resiliency. S. Dunwoody, L. B. Becker, D. McLeod ve G. Kosicki (Ed.), *The evolution of key mass communication concepts: Honoring Jack M. McLeod* içinde (113-136). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Fitzpatrick, M. A. ve Ritchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspectives on family interaction. *Human Communication Research*, 20, 275-301. DOI: 10.1111/j.1468-2958.1994.tb00324.x
- Fowler, C. (2007). Family communication patterns, parental confirmation, and children's perceptions of their relationships with parents. *Paper presented at the annual meeting of the NCA 93rd Annual Convention*. Chicago, IL: TBA.

- Hair, J. F. Jr., Anderson, R.E., Tatham, R. L. ve Black, W. C. (1998). *Multivariate Data Analysis* (5. Baskı). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Huang, L. N. (1999). Family communication patterns and personality characteristics. *Communication Quarterly*, 47, 230-243. DOI: 10.1080/01463379909370136
- Huang, Y. (2010). *Family communication patterns, communication apprehension and socio-communicative orientative orientation: A study of Chinese students* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). The Graduate Faculty of The University of Akron, Akron.
- Gecas, V. (1992). Socialization. E. F. Borgatta ve M. L. Borgatta (Ed.), *Encyclopedia of Sociology*, 4 içinde (1863-1872). New York: MacMillan Publishing Company.
- Infante, D. A., Rancer, A. S. ve Womack, D. F. (1997). *Building communication theory* (3. Baskı). Prospect Heights, IL: Waveland.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39, 31-36.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.
- Kline, R. B. (2005). *Principle and practice of structural equation modelling*. (2. Baskı). New York: The Guilford Press.
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (1997). Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family. *Communication Studies*, 48, 59-75. DOI: 10.1080/10510979709368491
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002a). You never leave your family in a fight: The impact of family of origin on conflict behavior in romantic relationships. *Communication Studies*, 53, 234-251. DOI: 10.1080/10510970209388588
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002b). Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation. *Communication Yearbook*, 26, 37-69. DOI: 10.1080/23808985.2002.11679010
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002c). Toward a theory of family communication. *Communication Theory*, 12, 70-91. DOI: 10.1111/j.1468-2885.2002.tb00260.x
- Koroshnia, M. ve Latifian, M. (2008). An investigation on validity and reliability of revised family communication patterns instrument. *Journal of Family Research*, 3, 855-875.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., & Dornbusch, S. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful homes. *Child Development*, 62, 1049-1065
- Ledbetter, A. M. (2009). Family communication patterns and relational maintenance behavior: Direct and mediated associations with friendship closeness. *Human Communication Research*, 35, 130-147.
- Ledbetter, A. M. (2010). Family communication patterns and communication competence as predictors of online communication attitude: Evaluating a dual pathway model. *Journal of Family Communication*, 10, 99-115. DOI: 10.1080/15267431003595462
- McLeod, J. M. ve Chaffee, S. H. (1972). *The construction of social reality*. J. Tedeschi (Ed.), *The social influence process* içinde(50-59). Chicago, IL: Aldine-Atherton.
- McLeod, J. M. ve Chaffee, S. H. (1973). Interpersonal approaches to communication research. *American Behavioral Scientist*, 16, 469-499.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi (AMOS Uygulamaları)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Moore, R. L. ve Moschis, G. P. (1981). The role of family communication in consumer learning. *Journal of Communication*, 31, 42–51. DOI: 10.1111/j.1460-2466.1981.tb00449.x
- Newcomb, T. M. (1953). An approach to the study of communicative acts. *Psychological Review*, 60, 393–404.
- Omar, N., Mustaffa, C. S. ve Nordin M. Z. (2007). A comparison of family communication and institutional communication of boarding school students and juveniles in Malaysia. *Intercultural Communication Studies*, 16, 72–89.
- Özdamar, K. (2013). *Paket programları ile istatistiksel veri analizi cilt:2*. (9. Baskı). Ankara: Nisan Kitapevi
- Reeves, B., Chaffee, S. H., ve Tims, A. R. (1982). Social cognition and mass communication research. M. Roloff ve C. Berger (Ed.), *Social Cognition and Communication* içinde (287-326). Beverly Hills, CA: Sage.
- Ritchie, L. D. (1989). Family communication patterns and the flow of information in the family. Paper presented to the annual convention of the Association for Education in Journalism, Portland
- Ritchie, L. D., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Family communication patterns: Measuring interpersonal perceptions of interpersonal relationships. *Communication Research*, 17, 523–544. DOI: 10.1177/009365090017004007
- Ritchie, L. D. (1991). Family communication patterns: An epistemic analysis and conceptual reinterpretation. *Communication Research*, 18, 548–565. DOI: 10.1177/009365091018004005
- Robin, A. L., Koepke, T., & Moye, A. (1990). Multidimensional assessment of parent-adolescent relations. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(4), 451-459. DOI: 10.1037/1040-3590.2.4.451
- Rubin, B., Rubin, A., Graham, E., Perse, E., ve Seibold, D. (2009). *Communication research measures II: A sourcebook*. New York: Routledge
- Rueter, M. A. ve Koerner, A. F. (2008). The effect of family communication patterns on adopted adolescent adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 70, 715–727. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2008.00516.x
- Schrodt, P., Witt, P. L. ve Messersmith, A. S. (2008). A meta-analytical review of family communication patterns and their associations with information processing, behavioral, and psychosocial outcomes. *Communication Monographs*, 75, 248–269. DOI: 10.1080/03637750802256318
- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2004). *Beginner's guide to structural equation modeling*. New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates,
- Shearman, S. M. ve Dumlaio, R. (2008). A cross-cultural comparison of family communication patterns and conflict between young adults and parents. *Journal of Family Communication*, 8, 186–211. DOI: 10.1080/15267430802182456
- Sillars, A., Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2005). Communication and understanding in parent-adolescent relationships. *Human Communication Research*, 31, 103–128. DOI: 10.1111/j.1468-2958.2005.tb00866.x
- Stapleton, C. D. (1997). *Basic Concepts and Procedures of Confirmatory Factor Analysis*. <http://ericae.net/ft/tamu/Cfa.htm> adresinden 15.04.2017 tarihinde alınmıştır.
- Stevens, J. (2001). *Applied multivariate statistics for the social sciences*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sussman, M. B. ve Steinmetz, S. K. (1987). *Handbook of marriage and the family*. New York: Plenum.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3 (6), 49-74.

- Tims, A. R. ve Masland, J. L. (1985). Measurement of family communication patterns. *Communication Research: An International Quarterly*, 12, 1, 35-57. DOI: 10.1177/009365085012001002
- Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7, 160-172.
- Wheaton, B., Muthén, B., Alwin, D.F. ve Summers, G.F. (1977). Assessing reliability and stability in panel models. D. R Heise (Ed.), *Sociological methodology* 1977 içinde (84–136). San Francisco: Jossey-Bass.
- Zhang, Q. (2007). Family communication patterns and conflict styles in Chinese parent-child relationships. *Communication Quarterly*, 55, 113–128. DOI: 10.1080/01463370600998681

